**Німецька консультативна група**

**Інститут економічних досліджень та політичних консультацій**

Аналітична записка [PB/01/2010]

# Реформування спрощеної системи оподаткування фізичних осіб – підприємців в Україні

## *Підсумок головних рекомендацій*

Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер, Олександра Бетлій, Томас Оттен

Берлін/Київ, червень 2010 р.

## Про Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) – провідний український аналітичний центр, що спеціалізується на економічних дослідженнях та консультаціях з питань економічної політики. ІЕД був заснований у жовтні 1999 року провідними українськими політиками та Німецькою консультативною групою з питань економічних реформ.

Місія ІЕД - вироблення альтернативного погляду на ключові проблеми суспільного та економічного розвитку України. В рамках місії ІЕД націлює свою діяльність на надання висококваліфікованої експертної оцінки в галузі економіки й економічної політики, на формування громадської думки шляхом організації відкритого публічного діалогу, на сприяння розвитку економічних та суспільних наук і стимулювання розвитку дослідницької спільноти України.

**Інститут економічних досліджень та політичних консультацій**
Рейтарська 8/5-А,
01034 Київ, Україна
Тел: +38 044 / 278 63 42
Факс: +38 044 / 278 63 36
institute@ier.kiev.ua
http://www.ier.kiev.ua

## Про Німецьку консультативну групу

Німецька консультативна група з питань економічних реформ працює в Україні з 1994 року, консультуючи український уряд та інші державні органи, такі як Національний банк України, по широкому колу питань економічної політики і розвитку фінансового сектору. Наші аналітичні роботи презентуються і обговорюються під час постійних зустрічей з посадовцями високого рангу. Група фінансується німецьким Федеральним міністерством економіки і технологій у рамках програм TRANSFORM та наступних після неї програм технічної допомоги.

**Німецька консультативна група**
З питань економічних реформ
c/o Berlin Economics
Schillerstr. 59
D-10627 Берлін
Тел: +49 30 / 20 61 34 64 0
Факс: +49 30 / 20 61 34 64 9
info@beratergruppe-ukraine.de
www.beratergruppe-ukraine.de

© 2010 Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
© 2010 Німецька консультативна група
Всі права захищені.

## Реформування спрощеної системи оподаткування фізичних осіб – підприємців в Україні

### 1. Стратегічні роздуми

Спрощену систему оподаткування було запроваджено у 1998 році з метою сприяти легалізації та розвитку активності фізичних осіб – підприємців та малого бізнесу. Система складається з єдиного податку для фізичних та юридичних осіб, а також з фіксованого податку для фізичних осіб. Однак є переконливі докази масових зловживань чинної системи оподаткування приватними підприємцями з метою знизити податковий тягар компаній. Окрім цього існує суперечність між положеннями про спрощену систему оподаткування та загальнообов'язкового пенсійного страхування, що викликає занепокоєння щодо майбутнього пенсійного забезпечення осіб, які працюють за спрощеною системою оподаткування. Разом з тим, ця система оподаткування є важливою для багатьох людей, оскільки надає їм можливість працювати і отримувати дохід.

В Таблиці 1 представлено головні переваги та недоліки збереження, скасування або реформування спрощеної системи оподаткування. Ми вважаємо, що реформа системи (Варіант 3) має стати пріоритетним варіантом для України, оскільки скасування системи не є ані економічно доцільним, ані політично можливим.

**Таблиця 1: Стратегічні варіанти реформ**

| Варіанти реформ | Плюси | Мінуси | Рішення |
|---|---|---|---|
| **Варіант 1: Збереження чинної системи** | | | **НІ** |
| | Діяльність малого бізнесу за стабільними правилами гри | Недоцільно з точки зору фіскальної політики насамперед через шахрайські дії багатьох платників податків | |
| **Варіант 2: Скасування чинної системи** | | | **НІ** |
| | Нижчий рівень зловживань і, як результат, вищі потенційні бюджетні надходження | Нижчі стимули для підприємницької діяльності | |
| | | Можливе збільшення частки тіньової економіки | |
| | | Вище безробіття | |
| | | Зниження частки середнього класу | |

| Варіанти реформ | Плюси | Мінуси | Рішення |
|---|---|---|---|
| **Варіант 3: Реформа чинної спрощеної системи оподаткування** | | | **ТАК** |
| | Нижчий рівень зловживань і, як результат, вищі потенційні бюджетні надходження | Нижчі стимули для розвитку окремих видів підприємницької діяльності, хоча вплив буде обмеженим | |

## 2. Обговорення конкретних заходів

В Таблиці 2 представлено конкретні заходи, які варто впровадити в рамках реформи спрощеної системи оподаткування для фізичних осіб. Ці заходи структуровано за декількома напрямками: вид діяльності, розмір обороту та податку, участь в загальнообов'язковому пенсійному та соціальному страхуванні, контроль, тощо. В таблицю ми також включили декілька положень, які зараз дискутуються і які, на наш погляд, уряду не варто включати в Податковий кодекс.

**Таблиця 2: Кроки реформи**

| Заходи | Плюси | Мінуси | Рішення |
|---|---|---|---|
| ***1. Обмеження видів діяльності фізичних осіб – підприємців, які працюють за спрощеною системою оподаткування*** | | | |
| а. З 2011 року виключити такі види діяльності:<br>- проведення маркетингових досліджень,<br>- рекламна діяльність,<br>- діяльність з консультування з питань комерційної діяльності та управління,<br>- діяльність у сфері фінансового посередництва та страхування,<br>- діяльність у сфері розваг,<br>- діяльність у сфері грального бізнесу,<br>- діяльність пов'язану з організацією торгівлі та орендою торгових місць на ринках та/або у торговельних об'єктах, *<u>яка проводиться власниками ринків та торговельних об'єктів</u>*<br>- виробництво та продаж підакцизних товарів,<br>- оптова торгівля,<br>- діяльність в сфері операцій з нерухомістю<br>*<u>Пояснення:</u> Ці види діяльності характеризуються найбільшою часткою зловживань. Окрім цього, деякі з них не повинні бути суб'єктом спрощеної звітності та обліку за своєю природою.* | Нижчий рівень зловживання<br>Вищі потенційні бюджетні надходження | | ТАК |
| б. Виключити діяльність у сфері інформатизації з 2014 року<br>*Отже, пропонуємо передбачити трирічний перехідний період: діяльність у сфері інформатизації може здійснюватись в рамках спрощеної системи оподаткування в 2011-2013 роках. З 2014 року така діяльність повинна здійснюватись в рамках загальної системи оподаткування.*<br>*<u>Пояснення:</u> Послуги інформатизації тільки нещодавно* | Певне зниження рівня зловживань<br>Вищі потенційні бюджетні надходження | Більшість послуг інформатизації, насамперед з розробки програмного забезпечення, на сьогодні передані зовнішнім підрядникам – приватним підприємцям; значна частина послуг експортується<br>Значно скоротяться стимули до розробки програмного | ТАК |

| Заходи | Плюси | Мінуси | Рішення |
|---|---|---|---|
| *почали розвиватись в Україні. Перехідний період дозволить надавачам цих послуг більше розвинутись і підготуватись до роботи в рамках загальної системи оподаткування.* | | забезпечення в Україні<br>Вищі ціни / витрати на послуги інформатизації | |
| в. Виключити надання комерційних послуг, які не передбачено в пункті 1.а. (виняток може зробити для здійснення досліджень) починаючи з 2014 року<br>*Отже, пропонуємо передбачити трирічний перехідний період: інші комерційні послуги можуть надаватись в рамках спрощеної системи оподаткування в 2011-2013 роках. З 2014 року надавачі таких послуг повинні перейти на загальну систему оподаткування.*<br>*<u>Пояснення:</u> Такий крок пропонується здійснити з метою підтримки малого та середнього бізнесу (особливо малого бізнесу), які часто залучають окремих приватних підприємців (фізичних осіб) для здійснення певної роботи. Насамперед йдеться про бухгалтерів, юристів, IT-спеціалістів, тощо. Таке залучення приватних підприємців пояснюється тим, що бізнес не є достатньо великим, щоб мати власних спеціалістів в штаті або наймати для надання послуг інші компанії.*<br>*Якщо надавачам таких комерційних послуг буде негайно відмовлено в роботі в рамках спрощеної системи оподаткування, малі підприємства / компанії стикнуться із вищими цінами на відповідні послуги, оскільки муситимуть наймати інші малі компанії для їх надання. Перехідний трирічний період дозволить таким компаніям підготуватись до змін.* | Певне зниження рівня зловживань<br>Вищі потенційні бюджетні надходження | Вищі ціни / витрати на послуги | ТАК |
| г. Починаючи з 2014 року фізичні особи, які надають комерційні послуги або займаються діяльністю в сері інформатизації, зможуть вибрати один з двох головних варіантів для здійснення своєї діяльності:<br>- Відкрити мале підприємство для надання таких послуг,<br>- Зареєструватись як особи, що здійснюють професійну діяльність, і, відповідно, сплачувати | Певне зниження рівня зловживань<br>Вищі потенційні бюджетні надходження | Нижчі стимули для розвитку окремих видів підприємницької діяльності<br>Вищі тіньові платежі<br>Окремі підприємці закриють свій бізнес через неможливість сплачувати вищі податки<br>Вищі витрати для бізнесу, | ТАК |

| Заходи | Плюси | Мінуси | Рішення |
|---|---|---|---|
| податок на доходи фізичних осіб (з чистого доходу) та внески на пенсійне та соціальне страхування. ***Однак*** в такому випадку вони повинні мати право сплачувати фіксований внесок, який не є меншим від мінімального розміру. | | необхідність наймати бухгалтерів при здійсненні професійної діяльності | |
| ***Отже:*** Після реформи спрощена система оподаткування поширюватиметься на всі послуги населенню, виробництво непідакцизних товарів, роздрібна торгівля непідакцизними (включаючи торгівлю через Інтернет-магазини).<br>Протягом 3 років діяльність у сфері інформатизації та надання комерційних послуг (які не включено в пункт 1.а) може здійснюватись в рамках спрощеної системи оподаткування. Після цього ці види діяльності повинні провадитись за правилами загального режиму оподаткування. | | | |
| ***2. Не враховувати рахунки-фактури від приватних підприємців в складі валових витрат компаній, що підпадають під загальний режим оподаткування*** | | | |
| *Пояснення: ми вважаємо такий крок недоцільним, оскільки з 2014 року всі комерційні послуги будуть надаватись в рамках загального режиму оподаткування* | Вищі потенційні бюджетні надходження<br>Певне зниження рівня зловживань | Нижчі стимули для розвитку підприємницької діяльності | НІ |
| ***3. Максимальний оборот*** | | | |
| а. Розмір максимального обороту варто залишити незмінним<br>*Пояснення: розмір максимального обороту видається відповідним до сьогоднішніх економічних реалій.* | Стабільні правила гри | Залишається включення групи осіб, які б інакше платили податки за загальним режимом оподаткування, або б перейшли на сплату єдиного податку для юридичних осіб | ТАК |
| б. Індексація максимального обороту | Автоматичне регулювання розміру обороту | Не відбувається поступового згортання<br>Важкість планування | НІ |

| Заходи | Плюси | Мінуси | Рішення |
|---|---|---|---|
| | | Проблеми із запровадженням | |
| ***4. Ставка податку*** | | | |
| а. Підвищення ставки податку<br>*Пояснення:* Йдеться про незначне підвищення податку. Максимальна ставка податку (200 грн.) може бути збережена. | Вищі потенційні бюджетні надходження | Певні приватні підприємці вирішать закрити бізнес | ТАК |
| б. Єдиний податок для фізичних осіб повинен бути місцевим податком. 100% податку повинно спрямовувати до місцевих бюджетів. Соціальні та пенсійні внески (єдиний соціальний внесок) повинні сплачуватись додатково (окремо) | Вищі потенційні бюджетні надходження<br>Вищі потенційні доходи Пенсійного фонду | Вище податкове навантаження | ТАК |
| в. Індексація ставок податку | Автоматичне регулювання розміру обороту | Важкість планування | НІ |
| ***5. Кількість найманих працівників*** | | | |
| а. Визначити максимальну кількість найманих працівників у 5 осіб | Менші можливості для фрагментації середнього бізнесу на окремих приватних підприємців | Певні приватні підприємці вирішать закрити бізнес | ТАК |
| ***6. Податкові канікули*** | | | |
| а. Податкові канікули для певних категорій осіб, які працюють на спрощеній системі оподаткування | | Можливість зростання зловживань<br>Нижчі бюджетні надходження<br>Викривлення на ринку | НІ |
| ***7. Внески на пенсійне та соціальне страхування*** | | | |
| а. Приватні підприємці – фізичні особи, які працюють на спрощеній системі оподаткування, повинні сплачувати як мінімум мінімальний розмір внеску на пенсійне та соціальне страхування (єдиного соціального внеску). Розмір внесків повинен визначатись у фіксованому розмірі, а не у відсотках з обороту. | Вищі потенційні доходи Пенсійного фонду<br>Пенсійне забезпечення таких осіб в майбутньому | Нижчі прибутки приватних підприємців | ТАК |
| б. Приватні підприємці – фізичні особи, які працюють на спрощеній системі оподаткування, повинні | Вищі потенційні доходи Пенсійного фонду | Нижчі прибутки приватних підприємців | ТАК |

| Заходи | Плюси | Мінуси | Рішення |
|---|---|---|---|
| сплачувати внески (нарахування на заробітну плату) за своїх найманих працівників в повному обсязі | Пенсійне забезпечення таких найманих працівників в майбутньому | | |
| ***8. Реєстрація фізичних осіб платниками єдиного податку*** | | | |
| a. Випробувальний період для участі в спрощеній системі оподаткування – 1 рік роботи на загальній системі оподаткування (стаття проекту Податкового кодексу) | Вищі потенційні бюджетні надходження<br>Можливе зниження рівня зловживань | Нижча підприємницька діяльність<br>Загроза новим малим ініціативам | НІ |
| ***9. Контроль та моніторинг*** | | | |
| a. Роздрібна торгівля, а також надання послуг населенню повинні здійснюватись із використанням касових апаратів та, відповідно, наданням чеків споживачам | Покращення контролю за розміром обороту<br>Можливе зниження рівня зловживань<br>Вищі потенційні бюджетні надходження<br>Краща основа / підтримка для покращення власного обліку | Дещо вищі видатки на ведення бізнесу | ТАК |
| ***10. Ринковий збір*** | | | |
| a. Зберегти ринковий збір для нерегулярної невеликої торгівлі (насамперед сільськогосподарською продукцією) на ринках / базарах | | | ТАК |

## 3. Заключні зауваження

Успішна реформа спрощеної системи оподаткування повинна супроводжуватись іншими реформами. Зокрема необхідними є пенсійна та регуляторна реформи. Пенсійна реформа повинна забезпечити вищі стимули до участі в системі і справедливе пенсійне забезпечення. Водночас, регуляторна реформа повинна сприяти спрощенню процедур відкриття бізнесу, нижчому рівню бюрократії та ліцензійних вимог, а також легшому обліку та звітності. Інакше, впровадження реформи спрощеної системи оподаткування не досягне своєї мети, а призведе до вищого рівня безробіття, більшої частки тіньової економіки та вищої бідності.

**Список останніх консультативних робіт**

- Торговельна політика України: Стратегічні аспекти та наступні кроки, які треба здійснити, Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі та Катерина Куценко, консультативна робота РР 02, квітень 2010 року
- Зміна системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні: Економічна необхідність і практичні кроки до реформи, Роберт Кірхнер, Томас Оттен, Рікардо Джуччі, консультативна робота РР 01, квітень 2010 року
- Перспективи розвитку сектору енергетичного вугілля в Україні – настав час для реформи, Роберт Кірхнер, Томас Оттен та Рікардо Джуччі, консультативна робота РР 09, грудень 2009 року
- Адекватність офіційних резервів в Україні: аналіз та рекомендації, Вероніка Мовчан, Роберт Кірхнер та Рікардо Джуччі, консультативна робота РР 08, листопад 2009 року
- Експорт електроенергії до ЄС – більше, ніж зміна частоти струму, Георг Захман та Дмитро Науменко, консультативна робота РР 07, листопад 2009 року
- Актуальні проблеми монетарної політики, Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер та Віталій Кравчук, консультативна робота РР 06, листопад 2009 року
- Адміністративні заходи для підтримки гривні: належний інструмент валютної політики?, Рікардо Джуччі, Роберт Кірхнер та Віталій Кравчук, консультативна робота РР 05, жовтень 2009 року
- «Газовий» виклик: щодо забезпечення транзиту природного газу і стабілізації внутрішнього ринку в Україні, Фердінанд Павел, Дмитро Науменко, консультативна робота РР 04, липень 2009 року
- Тільки швидка приватизація «Укртелекому» зможе забезпечити подальший розвиток сектору телекомунікацій в Україні, Фердінанд Павел, Дмитро Науменко консультативна робота РР 03, липень 2009 року
- Як розвинути ринок державних запозичень для дрібних інвесторів?, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі та Віталій Кравчук, консультативна робота РР 02, липень 2009 року
- Роль торгівельної політики в скороченні дефіциту рахунку поточних операцій в Україні – міжнародний досвід, Крістіан Хелмерс, Вероніка Мовчан, Рікардо Джуччі та Катерина Куценко, консультативна робота РР 01, березень 2009 року
- Створення ринку валютних деривативів в Україні: порядок заходів, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі та Алла Кобилянська, консультативна робота РР 09, грудень 2008 року
- Оцінка наслідків тривалого економічного спаду на пенсійне страхування в Україні: сподіваємось на краще, але готуємось до найгіршого!, Ларс Хандріх, Олександра Бетлій, консультативна робота РР 09, грудень 2008 року
- Депозитне страхування в Україні: Час для Реформи?, Роберт Кірхнер, Рікардо Джуччі, консультативна робота РР 08, листопад 2008 року
- Принципи і способи функціонування адресної соціальної допомоги: рекомендації для України, Ларс Хандріх, Олександра Бетлій, консультативна робота РР 07, жовтень 2008 року

---

Консультативні роботи та наукові матеріали у відкритому доступі: http://www.ier.com.ua/ua/arhives_papers.php. За більш детальною інформацію з питань передплати наших регулярних видань звертайтесь до Аліни Долі: dolya@ier.kiev.ua